

5. DE ARCHIEFPROBLEMATIEK VAN DE VLAAMSE SOCIALISTISCHE

ARBEIDERSBEWEGING

De Archiefwet van 24 juni 1955 en het uitvoeringsbesluit van 12 december 1957 geven de Algemene Rijksarchivaris alleen de controle over de bewaring van de archieven uit Rijksinstellingen of andere openbare besturen.

Met privé-instellingen of -personen wordt door hem desnoods onder schriftelijke overeenkomst de bewaring en het consulteren van hun documenten geregeld. Maar deze mogelijkheid wordt door weinig politici en nog minder door politieke of syndicale organisaties benut.

Op zeldzame uitzonderingen na, hebben deze organisaties geen inwendige reglement of een bewaarplaats voor hun eigen archief. Reeds eerder heeft het Rijksarchief pogingen ondernomen om contacten te leggen, maar stuitte op vrij veel onbegrip en groot wantrouwen. Het heeft sindsdien deze contacten laten afhangen van het toeval, omdat de budgettaire beperkingen haar ontplooiing afremmen.

De uiteindelijke beslissing over de bestemming en de bewaring van de archieven ligt dus integraal bij de arbeiderspartijen, vakbonden, mutualiteiten, coöperatieven. Het personeel zelf van deze organisaties heeft echter niet de vorming genoten om deze archieven op een wetenschappelijke wijze te behandelen. Zelden hebben zij er interesse voor, omdat de belangrijkheid en het nut ervan hen volledig ontsnappen. De archieven belanden dan op de zolders of in vochtige kelders ofwel worden ze vernietigd. Indien zij, in het beste geval, er toch nog belangstelling voor opbrengen, ontbreken uiteindelijk de nodige financiële middelen, de tijd en de onontbeerlijke infrastructuur.

Door het niet voeren van een duidelijke archiefpolitiek door de socialistische organisaties, is het kwantitatief bestand van de archieven sterk verminderd door opzettelijke vernietiging

en verwaarlozing. De Tweede Wereldoorlog wordt meestal als argument ingeroepen om de vernietiging van oudere archieven - uit schrik voor de Duitse bezetter - te rechtvaardigen. Dit argument kan niet volledig ontkracht worden. Nochtans heb ik dikwijls kunnen vaststellen dat de oorlog soms al te gemakkelijk ingeroepen wordt voor eigen gemakzucht en onwetendheid over het eigen archief. Ook gebeurt het dat de verantwoordelijke leiders het archief van de organisatie beschouwen als persoonlijk eigendom, dat niet raadpleegbaar is voor buitenstaanders.

De archieven van na de Tweede Wereldoorlog zijn dikwijls nog is massa aanwezig bij de organisaties zelf, doch op weinig uitzonderingen na, niet raadpleegbaar voor buitenstaanders. Nochtans worden deze archieven, van zodra ze niet meer dienstbaar zijn, voor de huidige werking van de organisatie, onmiddellijk en zonder rekening te houden met enig historisch criterium, vernietigd.

Wat de Tweede Wereldoorlog betreft, is de toestand voor de navorsers nog hachelijker. De klandestiene socialistische bewegingen hebben weinig documenten voortgebracht. De archieven van de vakbonden, die meegewerkt hebben aan de door de bezettende Duitse overheid verplichte éénheidsvakbond, "Unie van Hand- en Geestesarbeiders : U.H.G.A.", "L'Union des Travailleurs Manuels et Intellectuels : (U.T.M.I.)", zijn meestal onvindbaar. Indien er toch nog archieven van de collaborerende vakbonden en van de U.H.G.A. bestaan, berusten ze, meestal ontoegankelijk voor de navorsers, ofwel bij de gerechtelijke instanties, ofwel bij sommige vroegere vakbondsleiders, die zich wel hoeden inzage daartoe te verlenen. De lacune in dit archiefbestand wordt voor een groot deel opgevuld door het fonds van de "Dienststelle Dr. W. Hellwig zur Bearbeitung sozialer Fragen", dat vandaag berust in de Archives Nationales te Parijs. In de loop van het jaar 1978 deed ik, in het kader van mijn doctoraat over de Unie van Hand- en Geestesarbeiders, navraag bij de twee grootste vakbonden, A.B.V.V

(1) Dienststelle Dr. W. Hellwig zur Bearbeitung sozialer Fragen bei der Militärverwaltung in Belgien und Nordfrankreich" was belast met de "Betreuung" (=begeleiding) van de werknemers-en (wergevers) vakbonden.

en A.C.V.(1)-naar eventueel archiefmateriaal uit de Tweede Wereldoorlog. Bij deze enquête, moet men wel rekening houden met eventuele vernietiging bij de bevrijding, inbeslagname door de gerechtelijke autoriteiten, verdwijningen... zodat op voorhand al vaststond dat het resultaat van de navraag eerder negatief zou uitvallen. De vragenlijsten werden verstuurd naar de nationale, gewestelijke en soms lokale centrales, nationale hoofdbesturen en interprofessionele gewesten. Verstuurde vragenlijsten: 192 (100%)-ontvangen antwoorden : 86 ; positieve antwoorden: 3 ; negatieve antwoorden : 83. Wat hierbij opvalt is het groot aantal onbeantwoorde vragenlijsten. Verschillende centrales willen niet meer herinnerd worden aan deze zwarte bladzijden uit hun vakbondsverleden.

Voor alle periodes geldt echter dat nog veel documenten berusten bij personen, die een rol gespeeld hebben in die organisaties. Elke navorser, die de arbeidersbeweging in België bestudeert, is verplicht de bezitters ervan geduldig op te sporen om deze papieren te mogen inzien.

Ook komt het soms voor dat de nog bewaarde historische documentatie wordt opgekocht door antiquairs of naar buitenlandse wetenschappelijke instellingen wordt overgebracht, zodat deze documenten dan voor goed verloren gaan voor het eigen Vlaams publiek. De achterstand, die België en zeker Vlaanderen in vergelijking met het buitenland in te halen heeft op het gebied van de wetenschappelijke studie, betreffende de arbeidersbeweging(2), is hoofdzakelijk te wijten aan de toestand waarin de historische documentatie verkeert.

(1) Het liberaal vakverbond werd bij deze enquête niet betrokken, daar het onze navragen naar archieven steeds onbeantwoord had gelaten.

(2) Frankrijk : - Le Mouvement Social
 - Centre Syndical (Université de Paris, Nanterre)
 Nederland : - Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis.
 - International Review of Social History, uitgegeven door het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis.
 Bondsrepubliek : - Geschichte und Gesellschaft
 - Archiv für Sozialgeschichte, uitgegeven door de Friedrich Ebert Stiftung
 Groot Brittanië : - Social History
 - History Workshop

Met het doel de overgeleverde historische documentatie te behoeven voor vernietiging of ontvreemding, zodat de leemte in het wetenschappelijk onderzoek kan opgevuld worden en tevens bruikbaar kan zijn als bijdrage tot de culturele en politieke vorming en voorlichting, werd het ARCHIEF EN MUSEUM VAN DE SOCIALISTISCHE ARBEIDERSBEWEGING opgericht. Voor de historiek en doelstellingen van het A.M.S.A.B. verwijzen wij naar het artikel van Prof. Dr. H. Balthazar in dit eerste nummer van A.M.S.A.B.-Tijdingen.

Opmerkelijk is echter wel dat de communautaire problematiek zich ook doorzet op het werkingsveld van de archieven van socialistische en ook van de katholieke beweging (1). Zowel het socialistisch als het katholiek archief zijn initiatieven die zich situeren in Vlaanderen. Tot vandaag bestaat in Wallonië geen enkel initiatief op dit vlak, zodat het gevaar groot is dat de archieven van de Waalse arbeidersbeweging eens spoorloos zullen verdwenen zijn.

Alhoewel het A.M.S.A.B. tot opzet heeft alle dokumentatie betreffende de socialistische beweging te verzamelen en te inventariseren, is het nochtans niet de bedoeling alle archieven in de lokalen van het A.M.S.A.B. te centraliseren. Alleen de verwaarloosde archieven of de archieven, waarvoor de organisatie en/of persoon zelf niet kan instaan voor de bewaring bij gebrek aan personeel en infrastructuur, worden naar het A.M.S.A.B. overgebracht en geïnventariseerd.

De archieven echter, die ter plaatse kunnen bewaard worden in optimale omstandigheden, blijven bij de organisatie zelf. De informatie over deze archiefbestanden zal echter in het AMSAB gecentraliseerd worden, zodat elke navorser op één plaats een overzicht kan krijgen van de socialistische archiefbestanden buiten het AMSAB.

(1) Voor de katholieke beweging werd het Katholiek Documentatiecentrum (KADOC) te Leuven (K.U.L) opgericht.

Zowel de S.P.-Kortrijk , als de S.P.-Lokeren staan zorgzaam in voor hun eigen archieven. Het zeer rijke archief van de socialistische beweging te Lokeren werd bij toeval teruggevonden door historica Jacqueline BAETENS bij de voorbereiding van haar licentie-verhandeling (1).

Met de steun van A. VAN LENT, huidige vice-gouverneur van de Provincie Brabant, kon zij dit fonds uitbouwen tot een consulterbaar archief.

Het S.P. archief te Lokeren bezit reeds archiefmateriaal vanaf 1886, doch de fondsen worden vollediger vanaf 1896. Op dit ogenblik is het bestand zo dat er voor de periode 1896 tot heden bijna konstant archiefmateriaal van één of andere socialistische organisatie voorhanden is. Nochtans berust er nog veel archiefmateriaal bij privé-personen. Het is de wens van de initiatiefnemers ooit eens al dat verspreid materiaal samen te brengen in een fonds.

Het archief bevat verslag- en kasboeken, briefwisseling van verschillende regionale vakbonden - waaronder deze van de vellenbewerkeren, die de kern vormden van de socialistische beweging te Lokeren - van de coöperatieve Vooruit, mutualiteit BOND MOYSON, vrouwenbeweging, toneelkringen en van muziekmaatschappijen, verkiezingsmateriaal van alle Lokerse partijen vanaf 1932.

De verslagboeken van zowel de socialistische partij, van de socialistische Vrouwen, als van de Socialistische Vooruitziende Vrouwen vanaf 1945 tot heden, werden teruggevonden. Naast deze archieven bezit het S.P.-archief te Lokeren nog fotomateriaal betreffende de arbeidersbeweging, en alle vlaggen van de socialistische beweging vanaf 1894.

De sensibilisatie-actie van het A.M.S.A.B. voor het eigen historisch erfgoed, leidde al vlug tot "vruchtbare" resultaten. Verschillende socialistische organisaties en individuele personen schonken of deponeerden hun archieven aan het A.M.S.A.B.

(1) BAETENS J. : De socialistische arbeidersbeweging te Lokeren (1886 -1929), Gent, Rijksuniversiteit.

Om de stroom van historische documentatie te kunnen blijven opvangen, en ook om de speurtocht naar verloren gewaande archieven te kunnen voortzetten, werd aan het AMSAB een B.T.K.-project toegelend. Het B.T.K.-personeel bestaat uit 2 licentiaten Nieuwste Geschiedenis, 1 administratieve bediende en 1 bibliotheek-assistente. Dit project beoogt het opsporen, het verzamelen en het inventariseren van het historische en lopende dokumentatiemateriaal dat her en der nog verspreid ligt in de provincie West-Vlaanderen.

Dit dokumentatiemateriaal bestaat uit bibliotheekmateriaal (boeken, tijdschriften, brochures, folders, pamfletten), archiefmateriaal (briefwisseling, vergaderingsnotulen, nota's...) en audio-visuele dokumentatie als grammofonplaten, geluidsbanden, films, foto's en dia's, prenten, affiches, medailles, borstbeelden, kunstwerken...

Het is de bedoeling in een later stadium voor elke provincie een dergelijk project in te dienen.

De provincie West-Vlaanderen werd gekozen omdat het AMSAB reeds verschillende Westvlaamse archieffondsen bezit, die echter nog geïnventariseerd moeten worden en ook omdat in die provincie nog verschillende archieven in erg verwaarloosde omstandigheden bewaard worden.

Dit project wordt gesteund door verschillende syndicale, politieke en mutualiteitsleiders uit West-Vlaanderen.

- Wouter STEENHAUT -